

МАКРОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Вікторія Ткачук,
аспірант ДВНЗ
«Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ

Успішне функціонування економіки будь-якої держави залежить від діяльності як банківського ринку, так і ринку небанківських фінансових послуг. Фінансові посередники, що функціонують на них, з однієї сторони акумулюють розрізнений капітал домогосподарств та суб'єктів господарювання і перетворюють його в потужні інвестиційні ресурси для розвитку економіки країни, а з іншої – задовольняють економічні та соціальні потреби споживачів, надаючи їм весь спектр фінансових послуг.

У багатьох країнах світу останнім часом спостерігається тенденція до росту саме ринку небанківських фінансових послуг. В Україні найбільшого розвитку набув ринок банківських фінансових послуг, тоді як обсяги угод на ринку небанківських фінансових послуг значно поступаються.

Огляд останніх джерел досліджень та публікацій

Питання діяльності фінансових посередників неодноразово піднімали такі науковці, як: Корнєєв В.В., Єш С.М., Левченко В.П., особливості конкретних фінансових посередників в контексті функціонування ринку фінансових послуг – Юрій С.І., Луцишин О.О., Панасенко Г.М., Немиро А.С., головні аспекти державного регулювання діяльності фінансових посередників – Унінець-Ходаківська В.П., Волкова О.Г. та інші.

Актуальність обраної теми

Тенденції на ринку фінансових послуг показують, що попит на однорідні фінансові послуги, які надаються різними фінансовими посередниками, суттєво відрізняється. В контексті вищезазначеного актуальним, на наш погляд, є дослідження особливостей діяльності тих фінансових посередників, які надають фінансові послуги-

замінники, проте специфіка їх діяльності є різною.

Постановка мети та завдань

Проаналізувати вплив макроекономічного середовища на особливості надання кредитних ресурсів населенню, в процесі чого найбільш затребуваними є банки, ломбарди та кредитні спілки.

Основний матеріал і результати

В Україні з кожним роком зростає обсяг кредитних ресурсів, що надаються фінансовими установами. У ролі позичальників найчастіше виступають суб'єкти господарювання та населення. Якщо підприємства залучають кредитні ресурси, як правило, для потреб господарської діяльності, то кредити населення носять переважно споживчий характер.

Це також можна побачити у структурі сукупних витрат населення, що показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Сукупні витрати населення України в 2007- 6 міс. 2012 роках

	2007	2008	2009	2010	2011	6 міс.2012
Сукупні витрати в сер. за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0	1952,6
Структура сукупних витрат, %						
Споживчі сукупні витрати	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2	90,1
Неспоживчі сукупні витрати	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8	9,9

Джерело: [4]

Таким чином, сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне господарство за період 2007-2011 роки збільшилися в 2 рази, а саме: з 1722,0 грн. (2007 рік) до 3456,0 грн. (2011 рік) В структурі витрат значно переважають споживчі, частка яких у досліджуваній період коливається в межах 86,2-90,2%.

Згідно з методологічними поясненнями до постанови Кабінету Міністрів України від 02 листопада 1998 року № 1725 "Про проведення обстеження умов життя у домогосподарствах" [1], під споживчими сукупними витратами розуміються грошові витрати, а також вартості спожитих домогосподарством продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства та в порядку самозаготівель або подарованих родичами та іншими особами, суми отриманих пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних продуктів та послуг, суми пільг на оплату телефону, проїзду у транспорті, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату ліків, вітамінів, інших аптекарських товарів, медичних послуг (у тому числі стоматологічних послуг, проведення обстеження та отримання процедур, лікування в стаціонарі тощо).

За період з 2007 по 6 міс. 2012 року частка неспоживчих витрат займає досить незначну частину сукупних витрат домогосподарств, коливаючись в межах 9,8%-13,8%.

Неспоживчі сукупні витрати складаються з грошових та негрошових витрат домогосподарства на допомогу родичам та іншим особам, витрат на купівлю нерухомості, на капітальний ремонт, будівництво житла та господарських будівель, на купівлю великої рогатої худоби, коней та багаторічних насаджень для особистого підсобного гос-

подарства, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, вкладів до банківських установ, аліментів, податків (крім прибуткового), зборів, внесків та інших грошових платежів, використаних заощаджень, позик та повернутих домогосподарством боргів [1].

Отже, незначна частка неспоживчих витрат говорить про неспроможність населення економити (внаслідок низьких доходів) та купувати товари тривалого користування. В таких умовах населення України може розраховувати на кредити банків, ломбардів, кредитних спілок.

Про це говорять і дані наступної таблиці, де показано кількість та частку осіб із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму.

Категорія населення із загальними доходами за місяць, що нижче прожиткового мінімуму, має обмежені можливості користування послугами банків з кредитування, зважаючи на вимоги банків відносно кредитоспроможності позичальника. Так, Постановою НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 279 від 06.07.2000 [2] визначено кількісні показники (економічна кредитоспроможність) та якісні характеристики (особиста кредитоспроможність) позичальника.

На основі цього проводиться класифікація позичальників - фізичних осіб за результатами визначення їх кредитоспроможності (фінансового стану).

Таким чином, є значна частка населення, що потребують кредитних ресурсів, але скористатись банківськими кредитними послугами не можуть.

За даними вищенаведеної таблиці видно, що протягом досліджуваного періоду в доходах населення досить сут-

Таблиця 2

Диференціація життєвого рівня населення

	2007	2008	2009	2010	2011	6 міс.2012
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму:						
млн. осіб	5,7	3,2	2,6	3,9	3,4	3,3
у відсотках до загальної чисельності населення	12,7	7,1	5,8	8,8	7,8	7,6

Джерело: [4]

**Основні складові оцінки кредитоспроможності
позичальника – фізичної особи банками**

Кількісні показники	Якісні характеристики
Сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання)	Загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна та копій відповідних підтвердних документів на його право власності, які засвідчуються в установленому порядку)
Забезпечення кредиту (застанова рухомого й нерухомого майна, наявність його страхування, передавання права власності на об'єкт кредитування (житло, автотранспорт тощо)) та його ліквідність	Соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо)
Коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою (зокрема, співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань позичальника, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом та процентами/комісіями за ним)	Кредитна історія (інтенсивність користування банківськими кредитами/гарантіями в минулому та своєчасність їх погашення й сплати процентів/комісій за ними), у тому числі отримана від бюро кредитних історій
Накопичення на рахунках в банку	Вік клієнта

Джерело: [2]

теву частку становлять соціальна допомога та інші поточні трансферти, коливаючись від 36,75% до 39,59%. Таким чином, можна говорити, що така ситуація сприяє значному рівню залежності доходів домогосподарств від соціальної політики, що, в свою чергу, призводить до високої волатильності доходів населення.

Знизити залежність доходів домогосподарств від стану фінансів держави можливо за рахунок створення сприят-

ливих умов користування кредитними ресурсами.

Кредитні ресурси можуть надавати домогосподарствам банки, кредитні спілки та ломбарди. Окрім них до інституційної структури ринку фінансових послуг належать й інші установи.

Таблиця 5 показує, що кількісно найбільш представлені на ринку фінансових послуг кредитні спілки, ломбарди, страхові компанії, інвестиційні

Таблиця 4

Доходи та витрати населення України за 2007-2011 рр.

	31.12. 07	31.12. 08	31.12. 09	31.12. 10	31.12. 11	30.06.12
Доходи населення, млн. грн.	623289,0	845641,0	897669,0	1101015,0	1251005,0	345492,0
в т.ч. соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	229040,0	319683,0	355425,0	423690,0	463368,0	76670,0
Частка соц.допомоги та інших пот. трансфертів у доходах насел., %	36,75	37,80	39,59	38,48	37,04	22,2%
Витрати населення, млн. грн.	575510,0	793630,0	817292,0	939308,0	1137080,0	311979,3
Заощадження, млн. грн.	47779,0	52011,0	80377,0	161867,0	113925,0	33512,7
Сукупні ресурси в сер. за місяць у розрахунку на одне дом-во, грн.	2012,1	2892,8	3015,3	3469,1	3841,7	3921,4
Сукупні витрати в сер. за місяць у розрахунку на одне дом-во, грн.	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0	3695,1

Джерело: [4]

Таблиця 5

Кількісні параметри інституційного поділу ринку фінансових послуг

	31.12.07	31.12. 08	31.12. 09	31.12. 10	31.12. 11	30.06.12
Банки (ті, що мають ліцензію НБУ на здійсн. банк. д-ті)	175	184	182	176	176	176
Кредитні спілки	800	829	755	659	610	614
Ломбарди	310	315	373	426	452	461
Інвестиційні фонди	136	257	254	246	1090	1183
Недержавні пенсійні фонди	96	110	108	101	97	97
Страхові компанії	446	469	450	456	445	443
Фінансові компанії	125	192	208	221	243	216

Джерело: [3], [5], [6]

фонди (зважаючи на 2011 рік). Цікаво, що кількість банків у 2011 році в порівнянні з 2007 роком практично не змінилась, тоді як кількість кредитних спілок знизилась на 24%, а кількість ломбардів зросла на 46%.

Відстежити динаміку активів інститутів ринку фінансових послуг можна за допомогою даних таблиці 6.

Таким чином, за активами банки випереджають будь-які інші фінансові установи, що діють на ринку фінансових послуг. В 2011 році активи банків становили 1054280,0 млн. грн., що на 76% більше, ніж в 2007 році. На фоні кількісного зростання ломбардів, їх активи у досліджуваному періоді зросли на 134%, і в 2011 році становили 1077,5 млн. грн.

Таблиця 6

Динаміка активів інститутів ринку фінансових послуг, млн. грн.

	31.12.07	31.12.08	31.12.09	31.12.10	31.12.11	30.06.12
Банки	599396,0	926086,0	880302,0	942088,0	1054280,0	1082000,2
Темп росту до баз. року	1,00	1,55	1,47	1,57	1,76	-
Темп росту до поперед. року	1,76	1,55	0,95	1,07	1,12	-
Кредитні спілки	5261,0	6064,9	4218,0	3432,2	2432,8	2549,0
Темп росту до баз. року	1,00	1,15	0,80	0,65	0,46	-
Темп росту до поперед. року	1,62	1,15	0,70	0,81	0,71	-
Ломбарди	460,7	525,3	618,9	888,2	1077,5	1435,1
Темп росту до баз. року	1,00	1,14	1,34	1,93	2,34	-
Темп росту до поперед. року	1,10	1,14	1,18	1,44	1,21	-
Інвестиційні фонди	3698,6	5250,0	6480,0	8760,0	132120,0	157390,4
Темп росту до баз. року	1,00	1,42	1,75	2,37	35,72	-
Темп росту до поперед. року	1,19	1,42	1,23	1,35	15,08	-
Недержавні пенсійні фонди	278,4	612,2	857,9	1144,3	1306,4	1520,5
Темп росту до баз. року	1,00	2,20	3,08	4,11	4,69	-
Темп росту до поперед. року	2,02	2,20	1,40	1,33	1,14	-
Страхові компанії	32213,0	41930,5	41970,1	45234,6	45248,5	49234,3
Темп росту до баз. року	1,00	1,30	1,30	1,40	1,40	-
Темп росту до поперед. року	1,34	1,30	1,00	1,08	1,00	-
Фінансові компанії	3274,6	6011,8	5487,1	7047,9	9849,1	10651,8
Темп росту до баз. року	1,00	1,85	1,67	2,15	3	-
Темп росту до поперед. року	1,23	1,85	0,91	1,28	1,4	-

Джерело: [3], [5], [6]

Спостерігається суттєве зростання активів й інших фінансових установ у 2011 році відносно 2007: інвестиційних фондів – у 35,7 рази, недержавних пенсійних фондів – в 4,7 рази, у страхових компаній – в 1,4 рази, фінансових компаній – в 3 рази.

Проте, що стосується кредитних спілок, які разом із банками та ломбардами надають кредитні ресурси населенню, динаміка їх активів показує суттєві спади, а саме – на 54 % в 2011 порівняно з 2007 роком.

ВИСНОВКИ

Таким чином, разом із зростанням потреби населення у кредитних ресурсах, зростають активи і тих фінансових посередників банківського та небанківського сектору, які формують зручні умови надання кредиту. Як зазначалося, основну частку складають споживчі витрати населення, а разом із цим зростає потреба у короткострокових споживчих кредитах. Саме тому кредитним спілкам, в яких в активах переважають споживчі кредити, необхідно удосконалювати кредитну політику та переглядати умови надання кредитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 листопада 1998 року № 1725 «Про проведення обстеження умов життя у домогосподарствах»
2. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 279 від 06.07.2000.
3. <http://www.nssmc.gov.ua>
4. <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. <http://www.dfp.gov.ua>
6. <http://www.bank.gov.ua>

РЦПУ